

РОЗДІЛ 5

ПОРІВНЯЛЬНО-ІСТОРИЧНЕ І ТИПОЛОГІЧНЕ МОВОЗНАВСТВО

УДК 81'373.6:81'373:811

DOI <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2022.24.1.32>

ЕТИМОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ ІРРАЦІОНАЛЬНОЇ ЛЕКСИКИ (НА МАТЕРІАЛІ УКРАЇНСЬКОЇ, АНГЛІЙСЬКОЇ ТА НІМЕЦЬКОЇ МОВ)

ETHYMOLOGICAL ANALYSIS OF THE IRRATIONAL VOCABULARY (BASED ON THE UKRAINIAN, ENGLISH AND GERMAN LANGUAGES)

Кінашук А.В.,

*orcid.org/0000-0002-5675-240X**асистент кафедри іноземних мов**Національного університету водного господарства та природокористування*

У статті представлено етимологічний аналіз найбільш репрезентативних лексичних одиниць на позначення ірраціональності на матеріалі української, англійської та німецької мов у зіставному аспекті. Дослідження презентує ірраціональну лексику як семантичний клас слів, який позначає ті аспекти людського світу, що не пов'язані із раціональним мисленням. Етимологічний аналіз визначений як один із ефективних засобів характеристики сприйняття світу різними народами шляхом встановлення історії походження досліджуваних лексичних одиниць, їхніх первинних форм та способів запозичення. У розвідці виокремлено етимологічні моделі прямого та непрямого запозичення, а також представлено етимологічні моделі для ірраціональних лексичних одиниць, які не були запозичені з інших мов. Відповідно до аналізу первинного значення, яке набуло нових ознак або ж втратило певні характеристики, визначено семантичні моделі переходів у значеннях для кожної з досліджуваних ірраціональних лексичних одиниць у зіставляваних мовах. Названі семантичні моделі презентують переходи «від чуттєвого до ментального», «від словесного засвідчення знання (факту) до його передрікання (передбачення) заздалегідь», «від ознаки фізичного явища до ознаки ментального», «від фізичного споглядання до внутрішнього (ментального) споглядання», «від ознаки поведінки тварини до ознаки поведінки людини». У дослідженні виявлено, що ірраціональний словниковий запас є потужним ресурсом для здійснення етимологічного аналізу та виокремлення етимологічних і семантичних моделей в українській, англійській та німецькій мовах. Таке моделювання висвітлює ті аспекти світосприйняття, що з'являються у свідомості українців, англійців та німців для характеристики виявів ірраціональності. Визначено перспективи подальших розвідок на матеріалі ірраціональної лексики у зіставному аспекті.

Ключові слова: етимологічний аналіз, ірраціональна лексика, етимологічна модель прямого запозичення, етимологічна модель непрямого запозичення, семантична модель, зіставний аналіз.

The study reveals etymological analysis of the most representative lexical units to define irrationality basing on the materials of the Ukrainian, English and German languages in a comparative aspect. The research presents irrational vocabulary as a semantic class of the words that denote those aspects of human's world perceptions that are not connected with rational thinking. The author outlines etymological analysis as one of the efficient means to characterize the world's perception by different folks due to the defining the history of the origin of the researched lexical units, their primary forms and the ways they were borrowed from. The paper singles out etymological models of direct and indirect borrowings and presents etymological models for irrational lexical units that were not borrowed from other languages. According to the analysis of the primary meaning, that has obtained new special features or has lost some characteristics, it was outlined semantic models of meaning shifts for each from the researched irrational lexical units in the compared languages. Mentioned semantic models present the shifts "from sensual to mental", "from word presentation of the knowledge (the fact) to its prophecy (prediction) in advance", "from the characteristic of physical phenomenon to the characteristic of mental one", "from physical observation to internal (mental) one", "from the characteristic of animals' behavior to the characteristic of human's behavior". The research reveals that irrational vocabulary is a significant resource to carry out etymological analysis and single out etymological and semantic models in the Ukrainian, English and German languages. Such modeling presents those aspects of world perception that appear in the consciousness of the Ukrainian, English, and German people to characterize irrationality revelation. It is defined the prospects of the following research basing on the material of irrational vocabulary in a comparative aspect.

Key words: etymological analysis, irrational vocabulary, etymological model of direct borrowing, etymological model of indirect borrowing, semantic model, comparative analysis.

Постановка проблеми у загальному вигляді та зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. На сучасному етапі

мовознавчої науки етимологічна характеристика лексичних одиниць (ЛЮ) представлена як важливий складник повного та усебічного вивчення

будь-якої мови. Результати етимологічних досліджень демонструють наявність у різних мовах власних слів, утворених за допомогою питомих коренів та афіксів, а також запозичень.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. До питання етимологічного аналізу у своїх розвідках зверталися як вітчизняні (О. Бойчук (етимологічний аналіз домінантної лексеми на позначення концепту «CITIZEN»), В. Капранов (принципи конструювання словникових статей в етимологічному словнику української мови на прикладі слів, успадкованих з праслов'янських мов), А. Рижкіна (етимологічний аналіз концепту СІМ'Я у китайській мові), С. Личук (етимологічна характеристика лексико-семантичних груп найменувань підземних вод), так і зарубіжні (А. Бегера (етимологічний аналіз ЛО англійської мови), О. Фарбер (етимологічна класифікація англійських слів), К. Гузано (вивчення предмету етимології та здійснення етимологічного аналізу окремих ЛО англійської мови), Ф. Клюге (етимологічне дослідження ЛО німецької мови), Ф. Декер (етимологічний аналіз обраних буквосполучень у ЛО грецької мови у новому етимологічному словникові Р. Бікіса)) науковці. У зіставному аспекті вивчення етимології проводили свої дослідження Я. Григошкіна (етимологічний склад найменувань сільськогосподарських будівель в англійській, німецькій, французькій та українській мовах), Ж. Ковалів (здійснення порівняно-перекладного етимологічного аналізу пари мов як способу семантизації латинізованої лексики), А. Мельник (вивчення етимології, семантики та дистрибуції колоративів в українській та англійській мовах) та ін. Напрацювання дослідників цього напрямку засвідчують актуальність зіставних розвідок на предмет здійснення етимологічного аналізу специфічного семантичного класу слів. Споріднені та неспоріднені мови, які слугують матеріалом дослідження в етимологічних розвідках, дають змогу науковцям виокремити спільні та відмінні характеристики у походженні ЛО та в інтерпретації того явища, яке позначають зіставлявані лексеми. Актуальність розвідки полягає в антропоцентричній тенденції мовознавчих досліджень споріднених та неспоріднених мов у сучасному мовознавстві.

Постановка завдання. У розвідці здійснено зіставний етимологічний аналіз ЛО на позначення ірраціональності в англійській, німецькій та українській мовах. Ірраціональну лексику тлумачимо як семантичний клас слів, які позначають ті аспекти світосприймання людини, що не пов'язані з раціональним мисленням людини та

виникають без участі розуму людини. Об'єктом дослідження слугують дібрані методом суцільної вибірки ірраціональні ЛО в українській, англійській та німецькій мовах, пор.: укр. «*освятати*»; англ. “*dawn*”; нім. “*aufhellen*”; укр. «*підсвідомий*»; англ. “*subconscious*”; нім. “*unterbewusst*”; укр. «*інсайт*»; англ. “*insight*”; нім. “*die Einsicht*” тощо.

Мета розвідки – здійснити етимологічний аналіз ірраціональної лексики в українській, англійській та німецькій мовах у зіставному аспекті.

Поставлена мета досягається через розв'язання конкретних завдань:

- уточнити поняття етимологічного аналізу;
- здійснити етимологічний аналіз найбільш репрезентативних ірраціональних лексичних одиниць в українській, англійській та німецькій мовах;
- виокремити семантичні моделі переходів у значеннях ірраціональних лексем у зіставляваних мовах;
- визначити перспективи подальших досліджень ірраціональної лексики.

Виклад основного матеріалу дослідження. Значення етимології як науки полягає у виявленні тих способів, за допомогою яких кожний народ сприймає й створює поняття про речі та відношення [4]. Метод етимологічного аналізу має на меті встановити походження слова [3, с. 249]. Необхідний прийом у процедурі етимологічного аналізу полягає у реконструкції форми та/або значення, які історично передували тим, що були вже задокументовані. Така реконструкція здійснюється на основі вже зафіксованих лексем та дослідженні їхніх первинних форм і значень. Часовий проміжок, який задокументований між сучасним та первинним варіантами досліджуваної лексеми може охоплювати різний період, однак, за будь-якого такого періоду результати етимологічного аналізу усе ж презентують як гіпотетичні, але від того не менш важливі для дослідження [8].

За етимологічним словником української мови ЛО *передчуття* є одним із фонетичних та словотвірних варіантів слова *чутти*, яке бере свій початок із праслов'янської мови, реалізуючи при цьому етимологічну модель прямого запозичення ПРАСЛОВ'ЯНСЬКА МОВА > УКРАЇНСЬКА МОВА, у значенні «діставати чуттєвих вражень; усвідомлювати, розуміти, стежити; не спати, пильнувати» та продовжує своє існування в індоєвропейській мові із значенням «звертати увагу, спостерігати, діставати чуттєві враження (дотикові, нюхові, слухові, зорові)». За словниковою

статтею ЛО *чутти* споріднена з авестійським *čavīšī* «(я) сподівався» та давньоіндійським *kavī-* «ясновидець, мудрець» [5]. Очевидно, що сучасне значення слова «неясне відчуття того, що може відбутися, настати» за семантичною моделлю переходу «від чуттєвого до ментального» розвинулося значно пізніше, однак точна дата зміни значення не зафіксована. В англійській мові ЛО *predict* утворилася від *prae* «before» та *dicere* «to say» за етимологічною моделлю прямого запозичення ЛАТИНСЬКА МОВА > АНГЛІЙСЬКА МОВА: від латинського *praedicatus*, дієприкметника минулого часу «foretell, advise, give notice», що презентує семантичну модель переходу «від словесного засвідчення знання (факту) до його передрікання (передбачення) заздалегідь». Уперше це слово було зафіксовано у 1620рр. за фонетичним та словотвірним варіантом *predicted*. У німецькій мові за словниковою статтею слово *voraussagen* походить від твірного префікса *voraus-* твірної основи *-sagen* за тією ж семантичною моделлю, що й в англійській мові, у значенні «etwas vorhersagen» із точно не встановленою датою початку уживання ЛО. Звідси робимо висновок, що для досліджуваної лексеми реалізована етимологічна модель ВЛАСНЕ НІМЕЦЬКА МОВА.

ЛО *інтуїція* («здатність людини в деяких випадках несвідомо, чуттям уловлювати істину, передбачати, вгадувати що-небудь, спираючись на попередній досвід, знання й т. ін.; чуття, проникливість, здогад» [13]) є запозиченим словом із західноєвропейських мов: нім. *Intuition, intuitiv*, фр. *intuition, intuitif*, англ. *intuition, intuitive*, у яких це слово датується серединою XV ст. (має місце етимологічна модель непрямого запозичення ЛАТИНСЬКА МОВА > ЗАХІДНОЄВРОПЕЙСЬКІ МОВИ > УКРАЇНСЬКА МОВА). У західноєвропейській мові ЛО була запозичена із латинської *intuitio* «споглядання», *intuitivus* «споглядальний», пов'язаних з дієсловом *intueor* «уважно дивлюся, звертаю увагу», утвореним з префікса *in-* «в-, на-, при-» і дієслова *tueor* «дивлюся, споглядаю» неясної етимології. Відтак, презентуємо семантичну модель переходу «від фізичного споглядання до внутрішнього (ментального) споглядання» [5]. Етимологічний словник англійської мови презентує ЛО *intuitive*, датовану уперше 1640р., як запозичення, що походить від французького *intuitif* (етимологічна модель прямого запозичення ФРАНЦУЗЬКА МОВА > АНГЛІЙСЬКА МОВА) або від латинського *intuitivus* часів Середньовіччя (етимологічна модель прямого запозичення ЛАТИНСЬКА

МОВА > АНГЛІЙСЬКА МОВА). У німецькій мові ЛО *intuitive* є словотвірним формантом для ЛО *die Intuition*, яка датована XVIII ст. у значенні «Eingebung, ahnendes Erfassen, Erkenntnis ohne wissenschaftliche Einsicht; das Erscheinen des Bildes im Spiegel» [16] за етимологічною моделлю прямого запозичення ЛАТИНСЬКА МОВА > НІМЕЦЬКА МОВА. Пізніше під впливом латинської мови ЛО *die Intuition* набуває значення «geistiges Schauen», а у схоластичній філософії з'являється значення «durch Schauen (nicht durch Denken) erworbene Kenntnis» [16], яке є актуальним і зараз.

В українській мові ірраціональна ЛО *інстинктивний* є запозиченням з німецької мови за етимологічною моделлю непрямого запозичення ЛАТИНСЬКА МОВА > НІМЕЦЬКА МОВА > УКРАЇНСЬКА МОВА. Етимологічний словник німецької мови презентує слово *instinktmäßig* як застарілу форму від *instinktiv*, яке за етимологічною моделлю прямого запозичення ЛАТИНСЬКА МОВА > НІМЕЦЬКА МОВА походить від латинського *īnstinctus* «Anreizung, Eingebung, Antrieb», запозиченого у 18ст. у значенні «angeborene Triebe und Verhaltensweisen (bei Tieren), übertragen «untrüglisches Gefühl» (bei Menschen)» за семантичною моделлю переходу «від ознаки поведінки тварини до ознаки поведінки людини». В англійській мові ЛО *instinctive* уперше зафіксована у 1640-х рр. і представлена як запозичена лексема за етимологічною моделлю прямого запозичення ЛАТИНСЬКА МОВА > АНГЛІЙСЬКА МОВА. Досліджувана лексема походить від латинського *instinct-*, що є дієприкметниковою формою слова *instinguere* «to incite, impel».

Слово *інсайт* в українській мові представлено як запозичення з англійської мови, тобто, має місце етимологічна модель прямого запозичення АНГЛІЙСЬКА МОВА > УКРАЇНСЬКА МОВА. Етимологічний словник англійської мови презентує ЛО *insight* як таку, що утворилася за етимологічною моделлю ВЛАСНЕ АНГЛІЙСЬКА МОВА від займенника *in* та іменника *sight* у значенні «with the «eyes» of the mind, mental vision, understanding from within». Уперше слово було зафіксовано у 1200-х рр., а у 1580р. було засвідчено нове значення «penetrating understanding into character or hidden nature (sight into)». Схоже формування ЛО прослідковують у датській (*inzigt*), данській (*indsigt*) та німецькій (*die Einsicht*) мовах [20]. Для цієї ЛО виокремлюємо семантичну модель переходу «від фізичного споглядання до внутрішнього (ментального) споглядання». Відповідником досліджуваному ЛО в україн-

ській та англійській мовах слугує ЛО *die Einsicht* у німецькій мові. Названа ЛО є словотвірним варіантом слова *einsehen* у значенні «in etw. (hinein) sehen, Einblick nehmen, erkennen, verstehen», яке, у свою чергу, є перекладом з латинської *inspicere*, датованим 1300pp. Відтак, реалізована етимологічна модель прямого запозичення ЛАТИНСЬКА МОВА > НІМЕЦЬКА МОВА. Значення «das Einsehen, Einblick, Erkenntnis, Vernunft» для слова *die Einsicht* розвинулося значно пізніше – на початку 18 ст. за тією семантичною моделлю переходу, що й в англійській мові.

В українській мові словникова стаття презентує ЛО *імпульсивний* як запозичення з німецької мови, де слова *der Impuls, Impulsion* беруть свій початок від латинського слова *impulses*. В англійському етимологічному словникові ЛО *impulsive*, датована початком 15 ст., відповідно до першого значення «in reference to medicine that reduces swelling or humors», яке за етимологічною моделлю прямого запозичення ЛАТИНСЬКА МОВА > АНГЛІЙСЬКА МОВА також походить з середньовічної латинської *impulsivus, impuls-*, що є основою дієприкметника минулого часу *impellere* «strike against, push against». Значення «having the property of impelling (of force, cause, energy, etc.)» утворилося значно пізніше – у 16 ст., а у 1847р. було зафіксовано нове трактування слова, яке стосувалося людської поведінки – «rash, characterized by impulses», що трактуємо за семантичною моделлю переходу «від ознаки фізичного явища до ознаки ментального».

Висновки та перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Етимологічний аналіз представлений як один з ефективних засобів для встановлення походження слова, визначення шляхів його запозичення (прямого чи непрямого) та виявлення первинної форми і значення

досліджуваної ЛО. Етимологічний аналіз ірраціональної лексики в українській, англійській та німецькій мовах засвідчує факт запозичення досліджуваних ЛО з латинської мови за етимологічними моделями прямого (ЛАТИНСЬКА МОВА > АНГЛІЙСЬКА МОВА; ЛАТИНСЬКА МОВА > НІМЕЦЬКА МОВА) та непрямого запозичення (ЛАТИНСЬКА МОВА > НІМЕЦЬКА МОВА > УКРАЇНСЬКА МОВА; ЛАТИНСЬКА МОВА > ЗАХІДНОЄВРОПЕЙСЬКІ МОВИ > УКРАЇНСЬКА МОВА). Крім того, для ірраціональних ЛО української мови визначено етимологічні моделі прямого запозичення АНГЛІЙСЬКА МОВА > УКРАЇНСЬКА МОВА; ПРАСЛОВ'ЯНСЬКА МОВА > УКРАЇНСЬКА МОВА. Для ірраціональних ЛО англійської мови презентована етимологічна модель прямого запозичення ФРАНЦУЗЬКА МОВА > АНГЛІЙСЬКА МОВА. До того ж, в англійській та німецькій мовах виявлені ЛО, походження яких характеризуємо за етимологічними моделями ВЛАСНЕ АНГЛІЙСЬКА МОВА та ВЛАСНЕ НІМЕЦЬКА МОВА. Відповідно до проаналізованих первинних та актуальних на сьогодні значень у словникових статтях для досліджуваних лексем виокремлено семантичні моделі переходів у значеннях «від чуттєвого до ментального», «від словесного засвідчення знання (факту) до його передрікання (передбачення) заздалегідь», «від ознаки фізичного явища до ознаки ментального», «від фізичного споглядання до внутрішнього (ментального) споглядання», «від ознаки поведінки тварини до ознаки поведінки людини».

Перспективи подальших розвідок вбачаємо у здійсненні більш розлогого етимологічного аналізу ірраціональної лексики на матеріалі української, англійської та німецької мов у зіставному аспекті.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Бойчук О. І. Етимологічний аналіз лексеми «CITIZEN». URL: http://www.confcontact.com/2013-specproekt/f14_bojchuk.htm (дата звернення 22.02.2022).
2. Григошкіна Я. В. Етимологічний склад найменувань сільськогосподарських будівель в англійській, німецькій, французькій та українській мовах. *Типологія мовних значень у діахронічному та зіставному аспектах*. № 33-34, 2017. С. 5-16.
3. Гром'як Р. Т. Літературознавчий словник-довідник. К.: ВЦ «Академія», 2007. 752 с.
4. Енциклопедія сучасної України. URL: http://esu.com.ua/search_articles.php?id=18044 (дата звернення 28.10.2020).
5. Етимологічний словник. URL: <https://goroh.pp.ua> (дата звернення 20.10.2020).
6. Капранов В. Я. Принципи конструювання словникових статей етимологічному словнику української мови (на прикладі слів, успадкованих з праслов'янської мови). *Вісник КНЛУ. Серія Фіологія*. Том 17. № 1. 2014. С. 61-76.
7. Ковалів Ж. В. Порівняно-перекладний етимологічний аналіз пари мов як спосіб семантизації латинізованої лексики. URL: <http://dspace.pdpu.edu.ua/bitstream/123456789/5441/1/Kovaliv.pdf> (дата звернення 20.02.2022).

8. Лингвистический энциклопедический словарь. URL: <http://tapemark.narod.ru/les/596a.html> (дата звернення 20.02.2022).
9. Манакин В. Н. Сопоставительная лексикология. К.: Знання, 2004. 326 с.
10. Мельник А. А. Колоративи «рожевий» в українській і pink в англійській мовах: етимологія, семантика, дистрибуція. *Сучасні філологічні дослідження: комунікативно-культурний аспект*. 2017, С. 96-99.
11. Потапенко О. І. Етимологія української мови. К.: Міленіум, 2002. 204 с.
12. Рижкіна А. А. Етимологічний аналіз концепту СИМ'Я в китайській мові. URL: <http://journals.hnpu.edu.ua/index.php/lingvistics/article/view/2042> (дата звернення 20.02.2022).
13. Словник української мови. URL: <http://sum.in.ua/> (дата звернення 20.10.2020).
14. Behera A. K. Etymological Analysis of English Words. *Asian Journal of Humanities and Social Sciences*. Volume 1. Issue 1, May, 2013. P. 20-24.
15. Decker F. *An etymological case study of the "PG" and "PG?" vocabulary in Robert Beekes's new etymological dictionary of Greek*: M. *Studia Linguistica Universitatis Cracoviensis* 133. 2016. P. 75-96.
16. Digitales Wörterbucher der Deutschen Sprache: URL: <https://www.dwds.de/> (Datum der Bewerbung 20.10.2020).
17. Farber A. Etymological Classifications of English Words. URL: https://www.researchgate.net/publication/303856364_Etymological_Classifications_of_English_Words (date of application 22.02.2022).
18. Gusano C. An Introduction to Etymology: Eight Great Word Origins. *Babel Magazine*. July 6, 2020.
19. Kluge F. *Etymologisches Wörterbuch der deutschen Sprache*. URL: <https://www.degruyter.com/document/isbn/9783110223644/html> (Datum der Bewerbung 20.10.2020).
20. Online Etymology Dictionary. URL: <https://www.etymonline.com/> (date of application 20.10.2020).

УДК 811.161 : 311.2

DOI <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2022.24.1.33>

КЛАСИФІКАЦІЯ ВИЗНАЧЕНЬ ПОНЯТТЯ «КОНЦЕПТ» МЕТОДОМ КЛАСТЕРНОГО АНАЛІЗУ

CLASSIFICATION OF DEFINITIONS OF THE CONCEPT USING THE METHOD OF CLUSTER ANALYSIS

Купос О.І.,

orcid.org/0000-0002-9123-2813

кандидат філософських наук,

докторант кафедри слов'янських мов

Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова

У статті представлено класифікацію визначень поняття «концепт», здійснену шляхом залучення кластерного аналізу. Природно, що за наявності великої кількості розгалужених класифікацій вчені по-різному розподіляють існуючі поняття концепту за певними підходами. На наш погляд, така ситуація пов'язана не з тим, що хтось розробив більш вдалу класифікацію, а хтось менш вдалу, а з тим, що концепт – дуже багатогранне явище, яке не може бути вміщене в якісь чіткі та однозначні межі. Саме тому в нагоді стає кластерний аналіз, який дозволяє класифікувати визначення концептів за компонентами значень. Алгоритм дій складається з таких кроків: 1) добір існуючих визначень поняття концепту із різнотипних наукових та навчально-наукових джерел; 2) виділення основних смислових компонентів у межах дібраних дефініцій; 3) опис визначень як таких, що містять або не містять кожний зі смислових компонентів; 4) здійснення кластерного аналізу дефініцій; 5) опис сформованих кластерів.

Для реалізації задуму методом суцільної вибірки було дібрано та проаналізовано 150 дефініцій із навчальних та навчально-наукових українсько- та російськомовних видань, серед яких 34 наукові статті, 15 монографій, 86 дисертацій та авторефератів, 7 словників та енциклопедій, 8 підручників та посібників. В рамках цих визначень було виділено 10 смислових компонентів, що так чи інакше характеризують сутність поняття «концепт»: 1) когнітивний; 2) чуттєвий; 3) лінгвістичний; 4) комунікативний; 5) соціальний; 6) культурний; 7) національний; 8) аксіологічний; 9) історичний; 10) індивідуальний. Дослідження виявило, що сукупність дефініцій концепту може бути розподілена за п'ятьма кластерами: 1) лінгвокогнітивний; 2) етнокультурний; 3) соціокультурний; 4) персонально-когнітивний; 5) психолінгвістичний. Вони не є чітко відокремленими один від одного, адже кількість виділених нами компонентів та їхніх комбінацій у межах визначень значно більша, ніж кількість запропонованих підходів. Разом із тим, подана класифікація дозволяє диференціювати найбільш значущі напрямки тлумачення концепту.

Ключові слова: концепт, кластерний аналіз, класифікація, компонент, підхід.